

ПРОВІДНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

Бірюкова Л. А.

ВСТУП

Зміст розділу монографії «Провідні технології формування вокально-виконавської культури студентів вищих закладів освіти» структуровано за двома параграфами, тематика яких охоплює широке коло науково-теоретичних питань, спрямованих на висвітлення сучасних технологій формування вокально-виконавської культури студентів мистецьких закладів освіти і упорядкованих за відповідністю логічної значущості змісту та цільовідповідності ключових понять основної теми.

Так, у першому параграфі «Сучасні технології підготовки фахівця вокального мистецтва» представлено ряд сучасних технологій навчання, що мають місце у практичній діяльності фахової підготовки студентів. Значення інтерактивної, інформаційної, тьюторської та постерної технологій у навчальному процесі професійної підготовки студентів, зокрема, вокальної безперечно. У логічній виваженості розкривається змістова сутність запропонованих технологій навчання як сукупності психолого-педагогічних настав, що визначають спеціальний набір та компоновку форм, методів, засобів, прийомів та виховних засобів навчальної діяльності.

У другому параграфі «Вокально-виконавська культура: змістова сутність» розкривається значення вокально-виконавської культури, представлено наукові розвідки зміст основних понять у галузі вокально-виконавської культури. Доведено, що формування академічної вокально-виконавської культури є складним процесом, усвідомлення якого потребує аналізу ключових понять виконавської культури та академізму. Академічну вокально-виконавську культуру студентів музичних закладів освіти визначено як інтегровану фахову якість, що визначає здатність студентів до втілення художнього образу вокального твору на основі взаємозв'язку вокально-виконавських, методико-педагогічних знань, умінь та навичок академічного співу.

1. Провідні технології підготовки фахівця вокального мистецтва

Досягнення світового вокального мистецтва спирається на інтеграцію культурних традицій різних країн, виконавських шкіл та творчої взаємодії виконавців. Загальна тенденція до інтеграції культур

різних країн і народів, глобалізація, розвиток технологій сприяють єдиному розумінні цінностей вокального мистецтва, яке не має світових меж, де творчий шлях виконавця залежить від його виходу на міжнародну арену. Прагнення до креативного мислення, здатність до швидкого пошуку та аналізу музичної інформації у своїй сукупності дозволяють створити достатньо цілісну та послідовну позицію глибокої оцінки вокально-виконавської культури, що дозволяє зайняти достойне місце на арені сучасного вокального виконавства. Висвітлення у відповідному аспекті досягнень вітчизняної вокально-виконавської культури створює підґрунтя для наукового тлумачення отриманих надбань у сфері вокальної педагогіки та виконавства¹. У цьому розумінні ракурс основних концептуальних положень та специфічні зміни у світовій вокально-виконавській культурі певною мірою передбачають підготовку конкурентноспроможних вокалістів на підґрунті аналітичного осмислення наукової думки, конкретного практичного опрацювання та відповідного коригування у межах вокальної підготовки інноваційних технологій, на що акцентується увага багатьох вчених².

Звідси, пошук нових шляхів оптимізації вокально-виконавської культури майбутніх співаків та потреба практики підтверджують думку багатьох вчених про необхідність впровадження нових освітніх сфер у практику фахової підготовки студентів. Розв'язання найскладніших проблем у напрямку вокальної педагогіки, свідомого ставлення до професійної підготовки на засадах гуманізму, особливостях співвідношення історії вокального мистецтва з оточуючим науковим контекстом, умовах самонавчання та самовдосконалення потребує наукового визначення поняття «технологія». Даний термін виник (від грецького τέχνη – мистецтво, майстерність, уміння; λόγος – слово, вчення) і означає спеціальний набір форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів, що системно використовуються в освітньому процесі на основі декларованих психолого-педагогічних установок і призводить до досягнення прогнозованого освітнього результату. Спираючись на визначення ключового терміна «технологія», точніше його початкове значення (техно – майстерність, мистецтво; логос – наука) окреслюється висновок, що мета технології полягає в тому, щоб розкласти на складові процес досягнення певного результату³.

¹ Осадча Т. В., Бацанюк, Н. В. Артистизм як фахова якість майбутнього вчителя музики. *Наука і освіта*. 2015. № 2. С. 79–83.

² Ibid.

³ Освітні технології : навчально-методичний посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіхтенко, О. М. Любарська та ін. ; за заг ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.

Сьогодні це поняття розуміється значно ширше. На основі визначення ЮНЕСКО С. Гончаренко дає таке тлумачення терміну «технологія навчання»: «... у загальному розумінні це системний метод створення, застосування та визначення всього процесу навчання, засвоєння знань з урахуванням технічних та людських ресурсів взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти»⁴. Водночас у ряді інших розвідках дається майже понад трьохсот визначень поняття «технологія навчання» чи «педагогічна технологія», основу якої складають системний метод; педагогічна система; діяльність; методи організації навчального процесу. Останнім часом зроблено важливі кроки у розробці та реалізації нової освітньої політики України, істотні риси якої визначилися в Законі «Про освіту». Технології, що стосуються нормативної сфери – найбільш гнучкі, мобільні. Світові стандарти сьогодення у галузі музичної освіти передбачають підготовку висококваліфікованих спеціалістів, здатних інтегрувати набуті теоретичні знання та практичні уміння до цілісної науково-технологічної системи оптимізації інноваційної діяльності та підвищення професійної компетентності студентів у галузі вокального мистецтва.

Для успішної реалізації особистісного потенціалу кожного студента у навчально-виховному процесі мають бути створено умови для формування таких якостей особистості як мобільність, уміння інтегруватись у динамічне суспільство, критичність мислення, уміння генерувати нові ідеї, здатність приймати нестандартні рішення й нести за них відповідальність, комунікативні уміння, уміння працювати в команді, уміння моделювати навчальні та виховні ситуації тощо. Вирішенню таких завдань сприятиме впровадження в навчальний процес наступних технологічних рішень, а саме: інтерактивної технології, інноваційної технології, тьюторської технології спілкування та постерної технології навчання.

Інтерактивні технології. Термін «інтерактив» взято з англійської мови (“interact”, де “inter” – взаємний і «act» – діяти), «інтерактивний» означає здатний до взаємодії та діалогічного спілкування, розуміється як спеціальна форма організації навчального процесу. Теоретичні аспекти інтерактивних технологій висвітлено у роботах А. Білецького, М Губницької, М. Гончарова, М. Мирончука, Л. Пироженко, О. Пометун. Вчені вважають, що особливість інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес здійснюється за умови постійної, активної взаємодії усіх його членів⁵.

⁴ Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Вінниця : ДОВ Вінниця, 2008. 278 с.

⁵ Гончаров С. М., Білецький А. А., Губницька О. М., Костюкова Т. А. Форми, методи і організація навчального процесу в кредитно-модульній системі : навч.-метод. посібник / за ред. С. М. Гончарова. Рівне : НУВГТТ, 2007. 184 с.

Інноваційність інтерактивної технології формування вокально-виконавської культури студентів обумовлюється: створенням цілісності навчального матеріалу; спрямуванням на творче осмислення змісту навчальних завдань; виконанням вокально-рольових вправ, розглядом дискусійних питань з вокального виконавства, діалогічним спілкуванням зі студентами та педагогом, наявністю самоконтролю. Інтерактивні технології дозволяють створити нову навчальну територію на особистісно-діяльнісному підході, що включають неситуативні (діалог) та ситуативні (*ігрові* – імітаційні та неімітаційні методи навчання де студент та викладач є рівноправними суб'єктами у навчальному процесі. Е. Полат та інші автори в числі інноваційних технологій називають як навчання так і співпрацю, наявність методу проєктів, різнорівневе навчання, портфоліо, потрібні підстави для пошуку в цієї галузі науки потрібні підстави: інновації повинні бути спрямованими на індивідуалізацію навчання, проблематизацію змісту, партнерське взаєморозуміння, суб'єктивність позиції учня у педагогічному процесі.

Підвищенню ефективності інтерактивної технології навчання за думкою О. Пометун, Л. Пироженко сприяють навчальна робота з різними групами студентів: парне навчання, фронтальне навчання, ігрове навчання та навчання-дискусія⁶, тобто це 4 групи: Перша група – *Інтерактивні технології групового навчання* – заняття зі студентами у малих групах (сольний спів, ансамблевий спів).

Друга група – *Технології колективно-групового навчання* – навчання з широким колом студентів, це публічне обговорення за методом мозкового штурму, аналіз помилок, розв'язання навчальної проблеми (ансамблевий спів – дуети, тріо, квартет).

Третя група – *Технології ситуативного моделювання* – імітація Четверта група – *Технології опрацювання дискусійних питань* у галузі вокального мистецтва: дискусії, різні позиції, думки, інші погляди та інші⁷. На індивідуальних дисциплінах з вокального циклу навчальний матеріал доповнюється відео та аудіо інформацією, використовується комп'ютерна техніка.

У пошуках нових шляхів професійного становлення інтерактивне навчання ефективно проявляється в умовах дистанційного та аудиторного навчання, обумовлює активну співпрацю викладача та студента у навчальному процесі сольного співу⁸.

⁶ Пометун І. О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

⁷ Ibid.

⁸ Голубова Г. В. Інтегративний підхід до роботи з педагогічно обдарованими студентами в освітньо виховному просторі вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Уманський держ. пед. ун-т. ім. Павла Тичини. 22 с.

Інформаційні технології(ІТ)

Теорія та практика викладання вокальних дисциплін в умовах дистанційного навчання указують на ефективність застосування інформаційно-комунікативних технологій, що дозволяє активної співтворчості здійснити діалогічну взаємодію зі студентом та викладачем. Дана технологія спирається на міжпредметну інтеграцію дисциплін мистецького циклу, доводить ефективність її використання у навчальному процесі сольного співу.

Інформаційна технологія (ІТ) – це система методів, процесів та способів використання обчислювальної техніки і систем зв'язку (комп'ютерні технології) для створення, збору, передачі, пошуку, оброблення та поширення інформації з метою ефективної організації діяльності людей⁹.

Впровадження комп'ютерних технологій у навчальний процес оптимізації формування вокально-виконавської культури студентів можливо за наступними умовами: складання навчальної комп'ютерної програми з вокалу, що базуватиметься на принципах наочності, активізації зорового та слухового зворотного зв'язку, свідомості та творчої активності, елективності, рефлексивності тощо; використання навчальної комп'ютерної програми в процесі самостійної роботи, як доповнення до роботи з педагогом у класі «Сольного співу»; кореляції змісту навчання між етапами роботи студентів з педагогом і самостійною роботою з навчальною комп'ютерною програмою; включення до змісту додаткової навчальної програми з теоретичних питань. Дана програма націлюється на поєднання теоретичних питань та практичних вмінь майбутнього виконавця, які стосуються голосотворення з використанням мультимедійних засобів; б) розроблення комплексу тренувальних вправ для активізації дихальної та артикуляційної системи, корекції звуковисотного інтонування; в) розроблення комплексу вправ для виховання вокальної техніки; г) розроблення комплексу вправ для виховання

Платформа Zoom. Це найбільш функціональна платформа. Викладач має можливість розділити всіх учасників конференції на групи – окремі «Сесійні зали» (“breakout rooms”) в середині конференції. Викладач може підключатися до кожної з таких зал. Учасники однієї сесійної зали не чуять та не бачать обговорення в інших залах. Така функція дає можливість провести обговорення в парах, групах, командах тощо. Можна зробити розподіл між групами самостійно або автоматично. Налаштування дозволяють автоматично змінювати склад груп та ставити часові обмеження. Також, можна ефективно

⁹ Плескач В. Л. Інформаційні технології та системи. Київ : Книга, 2004. 520 с.

використовувати дошку Zoom (Whiteboard). Це функція, яка дозволяє учасникам конференції спільно малювати, писати, робити позначки на білому екрані в режимі реального часу¹⁰.

Платформа Google Meet. Дана платформа є одним із сучасних способів зв'язку, що дозволяє проводити заняття на відстані. У відеозустрічі можуть одночасно брати участь до 150 користувачів. Є можливість демонстрації матеріалів на робочому столі ПК під час занять і семінарів: під час зустрічі можна надати доступ до свого екрану, щоб показати презентації або іншу інформацію на робочому столі.

Програма WeChat (на початку Weixin) є дітищем китайського програміста Аллена Чжана, який продав її технологічній компанії Tencent. Компанія на той час володіла месенджером QQ, який уже давно потребував оновлення. Tencent запустила Weixin у 2011 році. Новий додаток для листувань виявився набагато зручнішим для власників смартфонів і швидко збільшував кількість прихильників. Важливу роль у цьому зіграла урядова підтримка, яка зосередилася на сфері ІТ під час «дванадцятої п'ятирічки» (2011–2015 рр.) Застосунок швидко здобув 100 млн користувачів і вже за рік після його запуску відбувся ребрендинг Weixin на WeChat. Очевидно, що для виходу додатку на міжнародний ринок. Зараз WeChat є одним з найбільших месенджерів, яким постійно користується трохи більше ніж мільярд осіб.

А. Нісімчук, О. Падалка, А. Шпак зосереджують увагу на *послідовності педагогічної технології* у навчальному процесі фахової підготовки з характерними прикметами початкового (еклектичний), класифікаційного, частково-системного та цілісно-системного етапів, пред'являють високі вимоги до компетентності через систему самостійної роботи, ініціативи, наполегливості, творчої незалежності, наявності оптимістичного ставлення до труднощів¹¹. Відомий дослідник у галузі вокальної педагогіки, співачка, викладач вокалу В. Антонюк «освітні технології» визначає високим рівнем професійної діяльності, що сприятиме вирішенню наступних завдань:

- активізації творчого потенціалу професорсько-викладацького складу та студентів;
- створенню нових умов для досягнення якісних змін у музично-педагогічній діяльності;

¹⁰ Ван Цзяньшу. Формування вокально-виконавської культури майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 20 с.

¹¹ Корчевський Д. О. Філософські аспекти інтеграції змісту підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*. Вип. 24. Зб. наук. праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 104–110.

– оновленню практичних дій у вирішенні питань навчального характеру;

– проектуванню нового науково-методичного забезпечення (у тому числі розробки нових програм)¹².

Звідси, істотними ознаками інформаційних технологій моделювання вокального процесу формування вокально-виконавської культури Л. Васіна визначає:

– діагностичне цілепокладання та результативність;

– алгоритмізованість та проєктованість системи;

– цілісність та керованість навчального процесу, що реалізується на основі даної технології навчання;

– коригування навчального процесу відповідно до результатів його діагностування¹³.

Технологія тьюторського спілкування. На сьогоднішній день у змісті індивідуальних освітніх програм дана технологія широко представлена у дистанційному навчанні у вигляді викладання-консультування. Ця технологія має свою історію – їй не менше 900 років, також відомо, що у Англії тьюторський супровід визнано ключовим методом університетської освіти, найціннішим засобом персонального керівництва студентами (наука «тьюторство» розглядає як форму посередницької дії, (за О. Пехотою – *це ядро, одиниця, зернятко, клітина будь-який освітньої форми*)¹⁴, у науково-дослідницьких проєктах вивчається у напрямку особливостей діяльності тьютора в системі дистанційного навчання (А.Тєслинов, В. Кухаренко, В. Овсянніков, Г. Чернявська, Е. Комраков, Л.Бєндова, О. Андрєєв, О. Ішков, О. Попович, С. Щєнников, С. Федотова, Т.Койчева та інші).

На думку А. Бойко, *тьютор* – це позиція дорослого, який допомагає студенту будувати індивідуальну освітню траєкторію. Дослідниця вважає, що в технології тьюторської діяльності важливе місце займає технологічний підхід учіння й спілкування, що передбачає наявність інструментального забезпечення з гарантією успішного досягнення поставленої мети. Сьогодні дана технологія має позитивні результати широкого застосування та практики у вітчизняному університетському навчанні, педагог має можливість змістовно доповнити програми індивідуального навчання, розробити дебати з проблемних тем,

¹² Антонюк В. Г. Культурологічний зміст українського вокального мистецтва. Часопис НМАУ, 2008. № 1. С. 29–30.

¹³ Васіна Л. С. Інформаційні технології у навчанні математики майбутніх радіотехніків. *Проблеми освіти*. Київ : Наук. метод. центр вищої освіти, 2004. Вип. 39. С. 172–178. с.

¹⁴ Освітні технології : навчально-методичний посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіхтенко, О. М. Любарська та ін. ; за заг ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.

семінари. Навчальними засобами тьюторської діяльності є цікаві різноманітні матеріали завдяки яким за коротший час досягається мета навчання. Весь арсенал засобів можна розділити на наукові (теоретичні й емпіричні) знання, носії знань, допоміжні (технічні, комп'ютерні, графічні та інші) засоби¹⁵. Практика тьюторської технології спілкування здатна ефективно реалізовуватися у режимі очного контакту, телефонного або відеозв'язку у мережах режиму on-line та of-line. Відповідно до професійної спрямованості вокальної підготовки структура за модульно-тьюторською технологією складається з таких елементів:

– *навчальна ціль (цілі)*;– *вхідний тест*;– теоретичний матеріал у вигляді короткого конкретного тексту в супроводі ілюстрованого пояснення (оглядово-установчий урок);практичні завдання для формування необхідних компетентностей та компетенцій;– *індивідуальна самостійна робота, консультації*; проведення кількох тьюторських занять за опрацьованими джерелами. Кожне тьюторське заняття складається з трьох-чотирьох видів навчальної роботи, серед яких два заняття є постійними (невеличка письмова робота про технічні та виконавські проблеми, які стосуються вокального твору та дискусія за змістом опрацьованих джерел), *змінні елементи* – (аналіз ситуацій практичного напрямку, розв'язання проблемних задач, евристична бесіда, рольові та ділові ігри тощо); *вхідний тест*;– *критерії оцінювання; методичні поради для викладача*.

Активізація навчальної діяльності у співпраці з викладачем – основний шлях удосконалення професійної діяльності. Під час навчання студент максимально наближається до розуміння ціннісних характеристик вокально-виконавської культури і у цьому значущим орієнтиром стає постать викладача не просто як «оригінала» та еталону, з якого студент повинен створити власну «копію» (наприклад, скопіювати стиль виконання), а бути провідником-посередником до створення унікальної творчої особистості. Ще наприкінці ХХ ст. дослідник Б. Корнетов засвідчує, що у сучасній освітній парадигмі педагог та студент стають «співавторами», які об'єднані єдиною метою. Ван Цзяншу вважає, що особистий приклад педагога-виконавця формує культуру майбутнього вокаліста шляхом занурення у світ вокального мистецтва, спільної з педагогом виконавчої творчості і характеризує його як «провідника культури»¹⁶. Подібний погляд зустрічаємо у інших роботах вітчизняних

¹⁵ Бойко А. Н. Тьютор – якісно вища педагогічна позиція і новий простір духовно-моральної взаємодії. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Полтава : Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, 2011. Вип. 2. С. 4–1.

¹⁶ Ван Цзяншу. Формування вокально-виконавської культури майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 20 с.

науковців, де надається обґрунтування значущості професійних здобутків викладача як «еталону» наголошуючи, що творча особистість формується завдяки кропіткій поетапній роботі. Безперечно, педагог завжди залишається прикладом наслідування для вокаліста, найважливішою частиною формування вокально-виконавчої культури майбутнього співака¹⁷.

Загальний акцент по даній технології ставиться на самостійну роботу.

Постерна технологія. Сутність даної технології полягає в її інтегративності. Форма роботи – спілкування з різними групами студентів (групи за віком або рівнем підготовки).

Робота у групі. У підгрупах ставиться проблема і розглядають певні рішення, спираючись на евристичні питання, використання комп'ютерного матеріалу, на завершення – публічний захист теми.

Сутність постерної технології полягає у наступному: робота зі студентськими групами, з'ясовується подальше професійне спрямування або до педагогічної або до вокально-виконавської діяльності).

Проблемна робота. Визначається педагогічна або виконавська проблема, підбираються можливі методи: дискусії, методи штурму, метод формулювання та обговорення теми, метод аргументації власної думки. Задача керівника групи: спрямувати увагу студентів на рішення особистих проблем на відміну від соціальних, змоделювати педагогічну або виконавську проблему і знайти відповідь.

Евристичні питання. Послідовність запропонованих питань: що?, хто?, навіщо?, як?, де?, коли? Націлюють студента на глибоке проникнення у проблему, до бажання її вирішити. Для зорового сприймання пропонується використовувати техніку колажу (у різних кутках малюється схема з запитаннями. Мета колажу – активізувати увагу для вирішення проблеми.

Захист постера (індивідуально- груповий). Надається оцінка захищає мого постору.

Аналіз, рефлексія. У результаті надається можливість висловитися, оцінити яку-небудь технологію іншу, власну), знайти місце даної технології у своїй роботі.

Запропоновані технології забезпечують творчу співпрацю у напрямку майбутньої діяльності.

¹⁷ Вотріна В. М. Мистецтво співу і вокальна методика М. Е. Донець-Тейссер. Київ : НМАУ, 2001. 272 с.

2. Вокально-виконавська культура: змістова сутність

Сучасна парадигма фахової підготовки студентів у закладах музичної освіти висуває нові вимоги до її модернізації, оновлення змісту навчальних програм як із музично-теоретичних так і з музично-практичних дисциплін. І сьогодні проблема вокально-виконавської культури майбутнього фахівця музичного мистецтва є однією з актуальних у вітчизняній музичній педагогіці, адже спів є самим мобільним різновидом музичного виконавства. Формування вокально-виконавської культури студентів у процесі фахової підготовки базується на положеннях Закону України «Про освіту» у якому акцентовано увагу на важливість високої виконавської культури митця вокального мистецтва.

Слово «культура» від латинського походження і означає «обробіток», «догляд». Вперше це поняття вжив видатний римський мислитель, оратор і державний діяч Цицерон (106–43 рр. до н. е.). У словниковій літературі *культура* у широкому розумінні трактується як «сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії», як «рівень розвитку суспільства у певну епоху», культура це те, що «створюється для задоволення духовних потреб людини». У цьому сенсі думка Гегеля про цінність культури, що зовнішньо очищує від бруталності, звичного, формального набуває актуальності. Розкриття поняття «вокальної культури» у працях сучасних учених у сфері філософії, культурології, естетики та мистецтвознавства подається у першу чергу за визначенням поняття «культура» (Т. Каракаш, М. Корінний, Е. Кучменко, П. Прибутко), у галузі загальної та мистецької педагогіки *культура* знаходить своє місце поряд з «духовною культурою», «культурою людини» (О. Костенко), що розглядається як міра узгодженості волі та свідомості людини із законами Матері-Природи, а також поряд з поняттям «музична культура» (Н. Гузій, С. Деніжна, Г. Падалка, В. Сухомлинський). О. Єременко трактує більш ширше дане поняття: *«вивчення культури опосередковано специфікою філософії полягає в осмисленні дійсності через узагальнений погляд на світ, місце й роль у ньому людини, а також через пізнання загальних законів розвитку природи, суспільства й мислення»*¹⁸.

Українська вокально-виконавська культура є відображенням національних культурних особливостей у цілому та багатой музичної спадщини зокрема.. Загальна тенденція до інтеграції культур різних країн і народів, глобалізація, розвиток технологій сприяють єдиному

¹⁸ Єременко О. В. Формування ціннісних орієнтацій магістрантів у процесі викладання фахових дисциплін. *Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки*. Ніжин : НДУ імені М. В. Гоголя, 2005. № 3. С. 47–52.

розумінні вокально-виконавської культури, яка не має світових меж, де творчий шлях вокаліста-виконавця залежить від його виходу на міжнародну арену. Прагнення до креативного мислення, здатність до швидкого пошуку та аналізу музичної інформації у своїй сукупності дозволяють створити достатньо цілісну та послідовну позицію глибокої оцінки вокально-виконавської культури, зайняти достойне місце на арені сучасного вокального виконавства. Висвітлення досягнень вітчизняної вокально-виконавської культури має велике значення для наукового тлумачення та надбань у сфері вокальної педагогіки та виконавства¹⁹ У цьому розумінні розкривається широкий спектр основних концептуальних положень світовій вокально-виконавській культури, що певною мірою передбачає підготовку конкурентно-спроможних вокалістів до високих досягнень вокального виконавства і практичного опрацювання інноваційних технологій у межах індивідуальної вокальної підготовки.

Протягом часу істотно позначилося тлумачення *культури* в українському музикознавстві *як-от*: любов до музики в усьому розумінні форм та жанрів, здатність до передачі художнього образу вокального твору, шлях до майстерного володіння голосовим апаратом у системі знань та умінь для вирішення художньо-виконавських завдань як здатність до створення художньо-образного змісту вокального твору у його генетично-еволюційному аспекті взаємозв'язку окремих складових, як співставлення національного та інонаціонального начал²⁰. У відповідності до сказаного, стрижневим залишається питання необхідності модернізації музичної освіти відповідно підготовки фахівців вокального напрямку з високим рівнем загальної та професійної культури²¹. У зв'язку з цим суттєво підвищуються вимоги до вузівської підготовки студентів закладів музичної освіти провідним елементом якої є вокально-виконавська культура. У сучасному сьогодні, коли надзвичайно ретельно піддаються перегляду найсуттєвіші методологічні та світоглядні засади педагогічної освіти, поняття «культура» продовжує привертати увагу багатьох наук: філософії, естетики, педагогіки, культурології, мистецтвознавства. Серед низки наукового розуміння багатозначного поняття «культура», увага вчених акцентується на культурі як реалізації творчого начала з головною функцією – світоглядному розвитку людини. Тому вивчення проблеми формування

¹⁹ Осадча Т. В., Бацанюк, Н. В. Артистизм як фахова якість майбутнього вчителя музики. *Наука і освіта*. 2015. № 2. С. 79 –83.

²⁰ Стахевич О. Г. Основи вокальної педагогіки. Суми : ФОП Цьома С. П., 2002. 91 с.

²¹ Вотріна В. М. Мистецтво співу і вокальна методика М. Е. Донець-Тейссер. Київ : НМАУ, 2001. 272 с.

вокально-виконавської культури студентів потребує певного доповнення. По-перше, дана проблема посилюється недостатньою розробкою новітніх програм з вокалу у класі сольного співу, по – друге, зростанням вимоги до вузівської підготовки майбутнього співака, його музичної культури, по-третє, недостатньою розробленістю міжпредметних зв'язків у процес фахової підготовки студентів. Відтак, найбільш точним в оцінці значущості вокально-виконавської культури є висловлювання І. Швець: *«Вокальна культура є виразною інтегративною якістю особистості, що віддзеркалює ціннісне ставлення до історично-художнього шляху музичної спадщини людства, компетентність у галузі вокально-виконавської майстерності та вокальної педагогіки»*²².

Висловлене, дозволяє зосередити увагу на тому факті, що в умовах оновлення змісту мистецької освіти вибір пріоритетів вокально-фахового спрямування повинно відповідати суспільним і соціальним потребам, можливостям поліхудожнього простору вокального мистецтва. За думкою вчених стратегія подальшої розбудови естетичного розвитку вокально-виконавської культури має узгоджуватися з конкретними цілями становлення вокальної культури, які передбачають збагачення вокального досвіду особистості на основі музичного мислення, знань, практичних умінь та навичок, здатності до розкриття художнього образу завдяки світоглядним позиціям різних напрямків вокального виконавства, вирішення художніх та технічних завдань та розуміння стильово-жанрової аналогії²³. Це дозволяє сформулювати критерії вокальної-виконавської культури:

– наявність нормативних знань, умінь і навичок у галузі вокального мистецтва;

– розвиненість емоційно-чуттєвої сфери (глибина проникнення в емоційну сутність, образно-асоціативне мислення, уміння співпереживати й відчувати художній образ твору);

– здатність до творчого втілення набутих знань у створенні художнього образу (оригінальність мислення, самовираження, художня індивідуальність).

Визначення критеріїв вокальної культури дає підстави дійти висновку про те, що *вокальна культура – це спосіб самовираження, самореалізації, це створення художніх образів у вокальному мистецтві*

²² Швець І. Б. Формування вокально-виконавської культури майбутнього педагога-музиканта як педагогічна проблема. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця : «Планер». 2016. Вип. 46. С. 337–340.

²³ Василенко Л. М. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики : дис. ... канд. пед. наук. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. 20 с.

*де особистість виступає не тільки як виконавець, а й інтерпретатор, здатний творчо усвідомлювати авторський текст, перетворювати нотні звуки на голосові й надавати їм художньої змістовності та музично-естетичної цінності*²⁴.

У науково-методичній літературі широко представлена проблематика вокального виконавства з різних точок зору: з позиції професійного виконавства (А. Антонюк, Вей Лімін, В. Вотріна, О. Стахевич, І.Швець, Ю. Юцевич), методичного (А. Антонюк, Л. Василенко, М. Жишківич, Л. Люш, О. Маруфенко, А. Ткачук, Є. Проворової), технологічного (Н. Гребенюк, К. Матвєєва, Пан На, Т. Пляченко, Г. Стасько, О. Чурікової-Кушнір, та ін.), інтерпретаційного (Г. Панченко, І. Пометун, О. Чурікової-Кушнір та ін.), творчо-саморозвивального (І. Сквирський, Н. Толстова), вокальної культури (Ван Цзяньшу, Вей Лімін, Л. Гавриленко, Т. Ткаченко), історичний аспект становлення вітчизняної співацької освіти відображено в працях С. Людкевича, І. Назаренка, Т. Танько.

Згідно наукової думки особливого характеру набуває вокально-виконавська культура у професійній діяльності співака, яка лежить в інтеграційній площині вокально-виконавських та педагогічних якостей²⁵. Актуальна тенденція інтеграції наукових знань у єдиному потоку розкриття художнього образу вокального твору, об'єктивна оцінка його місця у вокальному мистецтві потребує наявності спеціальних умінь для вирішення конкретних задач творчо-прикладної спрямованості у сфері концертно-виконавської діяльності. Це максимально розсовує межі допустимого наукового узагальнення та практичного досвіду в різних умовах концертної діяльності²⁶.

Так, у сфері найму фахівця будь-якого напрямку чітко простежується розподіл професійної підготовленості на Hard skills (англ. «жорсткі навички») та Soft skills (англ. «м'які навички»). З одного боку Hard skills указує список обов'язкових вимірних вимог, які висуваються, наприклад, до педагогічної або виконавської діяльності вокаліста. Прикладами таких «твердих» навичок мають бути вміння читати нотний текст, володіти голосовим апаратом, розумітися у базових поняттях вокальної техніки, вміння логічного висловлювання власної думки щодо

²⁴ Швець І. Б. Формування вокально-виконавської культури майбутнього педагога-музиканта як педагогічна проблема. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця : «Планер». 2016. Вип. 46. С. 337–340.

²⁵ Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Вінниця : ДОВ Вінниця, 2008. 278 с.

²⁶ Оганезова-Григоренко. О. В. Формування професійного менталітету майбутніх вокалістів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса : ПНУ імені К. Д. Ушинського, 2009. 20 с.

конкретних явищ вокального виконавства, вміння виявляти концептуально-теоретичні та практичні знання у сфері вокальної педагогіки. Такі навички легко перевіряються за допомогою тестів або відкритих занять зі студентами різної підготовленості. Протилежними є інші навички, так звані «м'які» навички, що заважають майбутньому виконавцю соціалізуватися, розрити синтетичну цілісність власних професійних якостей у оточуючому середовищі, відповідність професійної самореалізації у життєвих обставинах суспільного життя. Проте «м'які» навички забезпечують швидкість прийняття рішень, уміння плідно співпрацювати в колективі з різними культурами та націями, бути толерантним, грамотно та аргументовано відстоювати свою творчу позицію, використовувати інноваційні співочі технології, психологічно адаптуватися до поставлених виконавчих завдань, демонструвати здібності до подальшого самовдосконалення. Це ті компетентності, які складніше виміряти, а ніж конкретні професійні навички, однак вони виступають ключовим чинником успіху молодого фахівця у подальшій творчій діяльності.

Тож, у процесі становлення вітчизняної мистецької освіти актуальності набувають провідні технології навчання, зокрема, як особистісно-соціальний шлях забезпечення мотивації професійного зростання. За думкою О. Єременко, О. Оганезова-Григоренко процес мотивації до професійного менталітету пов'язано з набуттям професійної «підготовленості» до можливих труднощів, наявності системи знань, спрямованих на вміння вирішувати проблеми у суто власному професійному полі²⁷. Досягнення конкурентоспроможного рівня реалізації вокально-фахової культури у відповідності до інтересів соціума можливе завдяки взаємозв'язку пізнавального, оцінного та творчого на основі завдань професійної компетентності. Розглянемо більш докладніше.

Професійна компетентність ставить високі вимоги до здатності проявляти професійно-інтелектуальну, творчу, самокритичну та відповідальну активність до розв'язання складних завдань освітнього процесу з орієнтацією на індивідуальну модель професійної підготовки фахівця вокального мистецтва. Основними завданнями професійної компетентності Г. Падалка вважає: спрямованість навчального процесу до саморозвитку та самоудосконалення; розуміння власних професійних можливостей; знання та практичний досвід; усвідомлення

²⁷ Єременко О. В. Формування ціннісних орієнтацій магістрантів у процесі викладання фахових дисциплін. *Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки*. Ніжин, НДУ імені М. В. Гоголя, 2005. № 3. С. 47–52.

багатогранності музичного мислення у сфері вокальної педагогіки та виконавства²⁸.

У концепції професійного спрямування О. Карпенко розглядає у характеризує компетентнісний підхід як «поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважною трансляцією знань, формуванням навичок створення умов для оволодіння комплексом компетентностей». Натомість, Е. Коган характеризує процес набуття професійної компетентності як вміння комплексно мислити задля подальшого вирішення професійних завдань і зазначає, що фокус сучасної освітньої парадигми за умов застосування компетентнісного підходу зміщується від «знає» у бік «технічна підготовленість», до вміння вирішувати проблеми у власному суто професійному полі²⁹.

У працях науковців Л. Деревянко, Т. Стратан, Г. Стасько відтворено *п'ять основних напрямів* компетентності, що зумовлюють можливість їх застосування у формуванні вокально-виконавської культури студента, а саме: компетентність, що пов'язана з соціальними комунікаціями та роботою у команді; компетентність, яка пов'язана з толерантністю до інших культур; компетентність, що визначає рівень володіння усною та письмовою мовою; компетентність, що допомагає швидко освоювати нові технології; компетентність, що впливає на бажання навчатися та самовдосконалюватися³⁰.

Відповідно до цього визначимо критерії компетентності (об'єктивна оцінка зробленого), характеризуючи рівень успіху професійної компетентності майбутнього вокаліста як-от:

- *змістовно-інтелектуальний* (розкриває системність та оперативність знань, що дозволяє оцінити основні категорії вокальної культури, вітчизняні та зарубіжні вокальні твори);
- *діяльнісний* (характеризує рівень сформованості знань, вмінь та навичок, мотиваційну сферу, професійну дієвість);
- *ціннісний* (характеризує ступінь сформованість системи цінностей: естетична оцінка, інтерес до вокальної педагогіки та виконавства, художній смак, особистісне ставлення до вокального твору);
- *музично-педагогічний* (характеризує ступінь сформованості музичності, емоційності, педагогічної імпровізації);

²⁸ Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.

²⁹ Карпенко О. О. Концепція професійного спрямування : навч. посіб. для студ. спец. «Документознавство та інформ. діяльність». Харків : ХАІ, 2008. 48 с.

³⁰ Стасько Г. М. Іноваційні тенденції вокального виховання молодих спеціалістів-музикантів у вищій школі. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Вип. 14. С. 167–174.

– *професійно-самостійний* (характеризує рівень індивідуального розвитку, критичне мислення, творче мислення, музично-аналітичні вміння, самостійність)³¹.

Розглядаючи різні грані компетентності з позиції даної проблематики (вокально-виконавська культура), можемо сказати, що компетентність як педагогічна технологія, завдяки змінам освітньої парадигми та пошуку єдиної «архітектури» освіти, ставить високі вимоги до вітчизняної професійної підготовки вокаліста, намагаючись відповідати світовим стандартам.

Питання відповідності освітнього процесу до фахової підготовки постійно хвилюють фахівців у різних галузях. Якщо освіта дає випускнику відповідну компетентність у своїй галузі, то він виходить на ринок підготовленим спеціалістом, якщо ні, то освіту можна вважати не якісною. З цих позицій розглянемо, як компетентність фахівця вокального мистецтва залежить від зовнішніх факторів музичного простору (мова, артистизм).

Так, здатність взаємодіяти з іншими культурами та з розумінням ставитись до учасників професійної спільноти це складна задача. Різноманітні вокальні твори на іноземній мові для вокаліста не лише складний інструмент сценічної діяльності, а й демонстрація професійної компетентності від вокально-технічних, вокально-виконавських вмінь та грамотного володіння іншою мовою до вокально-виконавської культури. Разом з тим, у сучасних конкурсних вимогах однією з умов є активне використання мультимедійних технологій, зокрема, 2D- та 3D-декорації, а також різних напрямів роботи з відповідними звуковими технологіями. У цьому плані сучасний виконавець зобов'язаний вникати в усі тонкощі сценічного виробництва, і, безумовно, як можна швидше оволодіти новими технологіями сценічного мистецтва. І це достатньо складно.

Таким чином, роль вокаліста у сучасному вокально-виконавчому середовищі, становлення його професійної кар'єри багато у чому залежить від здатності навчатися та адаптуватися у соціумі. Виходячи з цього, ми можемо зробити висновок про те, рівень професійної компетентності співака-виконавця повинно відповідати вимогам вокально-освітнього простору.

Сучасна міжнародна вокально-виконавська культура справді віддзеркалює тенденцію до глобалізації освітнього простору. Орієнтуючись на інтеграцію з сучасними міжнародними стандартами, українська вокальна освіта прагне більш ретельного опрацювання професійних

³¹ Пометун І. О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

технологій та методик, пов'язаних з вокальної підготовки. Ван Цзяншу вокально-виконавська культура характеризує мету сучасної вокальної педагогіки як «множинну», «рухливу», «гранично індивідуалізовану», надає високу оцінку професійним технологіям, здатних розвивати творче мислення, забезпечити професійне зростання та самовдосконалення³².

У речіщі висловленого, ми схильні погодитися з даними твердженнями, оскільки мова йдеться про виховання *творчого* суб'єкта вокально-виконавської культури, про різні аспекти її прояву в професійній діяльності. Різноманітність творчості спостерігається у нестандартних підходах до вирішення виконавських проблем, що виникають під час вокально-виконавської підготовки; у ході вирішення методичних питань роботи над вокальним репертуаром; виборі навчальних технологій: методів, принципів, умов, критеріїв, прийомів та засобів проведення вокального заняття за творчим типом; у корисному баченні альтернативних варіантів застосування елементів вокально-сценічного виконання.

Сучасна наукова думка трактує творчість як процес створення нового, корисного продукту (С. Максименко, Ю. Трофімов), як діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей (А. Петровський, М. Ярошевський). Втім, безперечною для нас є думка Г. Коджаспірової, про те, що механізмом професійного зростання особистості, передбачає постійний рух до здійснення нових, все більш складних, ніж раніше задумів, виражає готовність до творчості, творчого вирішення проблеми, креативність.

Незаперечним є факт про роль особистості у вокально-виконавській культурі, про вплив відкритості та доступності міжнародного виконавського досвіду у професійному зростанні молодого виконавця. Для професійної діяльності потрібні професійні знання, що ґрунтуються на єдиній системі знань, вмінь та навичок з подальшою перспективою якісних змін формування нової ідеї, музичного принципу, завершальної фази у вигляді численних інтелектуальних зусиль на тлі інтегративно-творчого підходу. Безумовно ця система має відповідати «викликам» часу в еволюції вокального мистецтва, бути оформлена результатами створення оригінальних, неповторних цінностей матеріального світу та вокально-виконавської культури.

Практика показує, що успіх вокального виконання залежить не тільки від якості голосових даних співака та наявності правильно

³² Ван Цзяншу. Формування вокально-виконавської культури майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 20 с.

сформованого звуку. Досягнути високого рівня вокально-виконавської культури дозволить обрання найбільш переконливого явища інтерактивної технології сучасної музичної освіти – *інтегративно-творчого підходу*.

Термін інтеграція був упроваджений у науку у 1857 році англійським вченим Г. Спенсером що означав механічне об'єднання і комбінацію роз'єднаних елементів. Зараз це поняття має принаймні два значення: перше означає стан зв'язності окремих диференційованих частин, а друге поняття означає процес зближення і зв'язок елементів об'єднаних у єдине ціле. У педагогіці така інтеграція часто проявляється як міждисциплінарна інтеграція або узгодження змісту навчальних дисциплін. Однак, справжньою метою інтеграції є «уміння студентів використовувати «апарат» (методологію, основні поняття, положення) дисциплін як методологічний, теоретичний та *технологічний засіб* дослідження пізнавальних і професійних проблем та завдань»³³. При цьому інтеграцію дослідники оцінюють як в рамках різних площин, таких як: – стрибкоподібний перехід від незнання до знання, як важливу форму людської діяльності; – як активізацію пізнавальної, оцінно-аналітичної та творчої діяльності студентів у процесі вокальної підготовки³⁴. Таке поняття у педагогічній практиці має принципове значення.

Продуктивний підхід до розробки практичної методики з використанням інтегративно-творчого напрямку вміщує різні види активності, котре віддзеркалюють перспективу професійного зростання: *здатність до бачення проблеми; самостійність творчого мислення – гнучкість мислення – інверсійність мислення; здатність до генерації ідей; здатність до «переносу» знань та вмінь*.

За думкою вчених, відповідно до проєкції на вокальне виконавство, інтегративно-творчий підхід суттєво розширює галузь професійних знань, сприяє формуванню єдності теоретичних та практичних аспектів співу, вихованню високої вокально-виконавчої культури у вітчизняних навчальних закладах освіти.

Результатом означеного підходу можуть виступати єдність знань професійного напрямку з точки зору фахового предмету, зростання рівня професійних компетенцій, понять, форм та методів навчання. Здійснення міждисциплінарної інтеграції має забезпечувати побудову цілісних моделей, котрі потребують чіткого планування, ґрунтового

³³ Дольнікова Л. В. Дидактичні умови реалізації інтегративного підходу в процесі формування змісту фундаментальних і фахових дисциплін. *Молодий вчений*. 2016. № 4 (31). С. 519–523.

³⁴ Єременко О. В. Підготовка магістрантів музичного мистецтва: теорія і методика навчання : монографія. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 437 с.

вивчення для розуміння студентом навчально-пізнавальних проблем та ситуацій³⁵.

Відповідно до цього інтегративний підхід в рамках вокальної підготовки студентів може розглядатися у таких напрямках:

1. *Професійна інтеграція споріднених дисциплін.* Даний процес професійної підготовки є важливою проблемою інтеграції споріднених дисциплін вокального профілю – академічний вокал, камерний солоспів, робота з вокальним ансамблем, вокально-виробнича практика, що дозволяє здійснити обмін інформацією відповідно досягнутого, переосмислити різноманітності поглядів на інтеграцію споріднених дисциплін до професійного зростання.

2. *Інтеграція знань.* Знання як компонент змісту освіти розглядається як відтворення знань в структурі навчального процесу, що існують у суспільній свідомості.

3. *Інтеграція умінь.* У професійній діяльності суттєве значення мають уміння освоєний людиною комплексний спосіб гнучкого і успішного виконання якоїсь дії в нестандартних, не звичайних, різноманітних ситуаціях. У умінні є елементи автоматизму, але в цілому воно завжди здійснюється усвідомлено, при активній участі мислення, залучення до роздумів наявних знань, постійних розумовому контролю і оцінках що відбувається в даній ситуації.

Розглянемо інтегративно-творчий підхід у площині вокального мистецтва.

Оцінюючи важливість інтегративно-творчого підходу у педагогічній діяльності Г. Стасько зазначає, що така модель забезпечує «розуміння закономірностей співочого процесу та знання історії вокального мистецтва», допомагає «досягти єдності вокально-виконавчої практики та завдань вокальної освіти»³⁶. Н. Нургаянова висуває теорію про те, що з модернізацією сучасного освітнього простору ключовим моментом виступає реалізація таких завдань, як інтеграція творчого потенціалу викладача і студента, розробка відповідних навчальних програм³⁷. Така

³⁵ Голубова Г. В. Інтегративний підхід до роботи з педагогічно обдарованими студентами в освітньо виховному просторі вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. 22 с.

³⁶ Стасько Г. М. Іноваційні тенденції вокального виховання молодих спеціалістів-музикантів у вищій школі. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Вип. 14. С. 167–174.

³⁷ Нургаянова Н. Х. Формирование вокально-исполнительской культуры будущего педагога-музыканта как педагогическая проблема. *Филология и культура. Вестник ТГГПУ*, 2010. № 3 (21) URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-vokalno-ispolnitelskoy-kultury-budushego-pedagoga-muzykanta-kak-pedagogicheskaya>

стратегія вокального навчання здійснюється на основі двох основних принципів інтегративно-творчого підходу:

– *міжпредметний зв'язок* – забезпечення єдиної логічно інтегрованої системи знань студента;

– *творчий формат* (майстер-класів, концертів, семінарів, творчих майстерень)³⁸.

Це зумовлено тим, що поліфункціональна природа вокальної підготовки вміщує різні елементи вокально-виконавської культури, що вивчаються на дисциплінах таких як «Вокально-виробнича практика», «Ораторське мистецтво», «Сценічна майстерність», що проводяться у форматі індивідуально-групових занять, здійснюється внутрішньо-предметна інтеграція вокальних та сценічних знань, направленість на формування вокально-виконавської культури та індивідуальної манери майбутнього співака, на розвиток персональних артистичних та психологічних виконавських якостей.

Тож, у навчальних планах Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка приділено чималу увагу формуванню вокально-виконавської культури студентів за допомогою дисциплін «Вокально-виробнича практика», «Ораторське мистецтво», «Сценічна майстерність», які надають можливість співаку створити цілісні сценічні образи на театральній сцені.

Так, дисципліна «Вокально-виробнича практика» являється фактором удосконалення професійної підготовки студента, метою якої є набуття навичок самостійної практичної діяльності у галузі вокального мистецтва – формування професійних умінь та навичок на основі застосування теоретичних знань у галузі вокально-виконавської культури та прийняття самостійних рішень у ході виконання конкретної виконавської задачі; бажання систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати у співацькій діяльності. Основні завдання даної дисципліни спрямовано на формування вокально-виконавських компетентностей студентів: а) *пізнавальної* – ознайомлення з основними поняттями які стосуються вокального мистецтва; б) *практичної* – оволодіння основними навичками вокально-виконавської культури; в) *творчої* – формування вокально-виконавської культури студентів у процесі оволодіння мистецтвом співу.

Доповненням до основних завдань вокально-виробничої практики може бути тимчасове працевлаштування на театральній сцені (вокальні номери у спектаклях, тематичні концерти, мюзикл).

³⁸ Голубова Г. В. Інтегративний підхід до роботи з педагогічно обдарованими студентами в освітньо виховному просторі вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Уманський держ. пед. ун тім. Павла Тичини. 22 с.

У ході вокально-виробничої практики основний акцент зосереджено на різні види співацької діяльності від сольної до ансамблевої, студент має можливість здійснювати концертні виступи як соліст, соліст-ансамбліст. Форми виступу: сольний концерт; концерт-лекція, участь з окремими вокальними творами у тематичному концерті, фестивалі, конкурсі. Чисельність виступів обумовлюється складністю програми та узгоджується з викладачем методистом. Підсумковими формами вокально-виробничої практики є обов'язкова участь у тематичних концертах-звітах, сольне та ансамблеве виконавство, постановка дитячої опери або фрагмент з відомої опери тощо. Активна професійна позиція студентів, комплексний та планомірний розвиток складових вокально-виконавської культури сприятиме формуванню готовності студентів до вокально-сценічної діяльності.

Курс «Ораторське мистецтво». Метою навчальної дисципліни є формування у студентів системного, цілісного уявлення про основні закони риторики як науки, спрямованої на розвиток культури сценічного мовлення майбутнього фахівця, практичне оволодіння студентами навичками ораторської майстерності. Відповідно до мети основними завданнями навчальної дисципліни є: підвищити мовну культуру студентів-вокалістів; оволодіти формами, засобами і методами встановлення ефективної комунікації у професійному спілкуванні; сприяти формуванню навичок публічного мовлення та мовленнєвої культури студентів-вокалістів.

Завдання курсу – гармонійно розвивати творчу особистість студента, його мовленнєву культуру; ознайомити із основними законами, жанрами риторики як науки, найкращими надбаннями ораторського мистецтва минулого та сучасності; розвивати мисленнєво-мовленнєву діяльність майбутніх ораторів; формувати полемічну майстерність студента-оратора.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен вміти: вести розгорнутий монолог з фахової проблематики; володіти всіма жанрами ораторського мистецтва, полемічним мистецтвом, мовленнєво-сценічною культурою; виробити власний ораторський стиль; виголошувати промову з використанням *невербальних прийомів* впливу на аудиторію; чинити риторичний аналіз тексту; застосовувати численні прийоми виразності при підготовці тексту промови.

Курс «Сценічне мистецтво». Метою навчальної дисципліни є підготовка творчих фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі у сфері сценічного мистецтва із застосуванням теорій та методів мистецтвознавства, театральної педагогіки, психології творчості, культурології. Особливості курсу «Сценічне мистецтво» – інтеграція

вітчизняного сценічного мистецтва у світовий культурно-мистецький простір. Складовими курсу є компоненти театрального мистецтва, які забезпечують розвиток акторської майстерності у процесі реалізації сценічного мистецтва, врахування запитів, інтересів та потреб професійної діяльності.

У результаті здійснення внутрішньопредметної інтеграції артистичних умінь та навичок сценічного мистецтва студенти оволодівають виразністю вокального виконання, індивідуальною манерою вокально-виконавської культури, переконливо розкривають емоційно-звуковий образ вокального твору.

На наш погляд, означені курси дозволяють створити необхідну систему професійних знань та умінь, які спрямовують студента до професійного зростання, відповідають вимогам інтеграції суміжних дисциплін за фахом. Ознайомлення з курсами суттєво збагачує різні грані вокальної підготовки студентів: обговорюються результати виконавської діяльності студентів у вигляді концертів, сценічно-творчої самореалізації, надається оцінка індивідуального стилю вокально-виконавської культури, активності використання складових сценічного мистецтва (акторська майстерність) у ході реалізації професійної діяльності.

Запропоновані теоретичні підходи до вивчення проблеми формування вокально-виконавської культури на основі інтеграційно-творчого підходу дозволяють окреслити три основні положення:

1. Інтеграційно-творчий підхід є складовою навчального процесу формування вокально-виконавської культури.

2. Формування вокально-виконавської культури залежить від природних здібностей та розвитку творчої індивідуальності.

3. Інтеграційно-творчий підхід сприяє розвитку музичного та нестандартного мислення, особистісної вокально-виконавської культури відповідно норм естетичної досконалості та краси.

Окреслення сутності вокально-виконавської культури у загальному колі вокального мистецтва; значення технологічних підходів, котрі віддзеркалюють перспективу професійного зростання; цілеспрямованість курсів споріднених дисциплін, здатних гармонійно розвивати творчу особистість студента на основі законів та жанрів сценічного та ораторського мистецтва, умінь та навичок вокально-виробничої практики на основі пізнавальних, практичних та творчих компетенцій, розкриває творчі горизонти фахівця музичного мистецтва, сприяє якісному формуванню його вокально-виконавчої культури.

ВИСНОВКИ

Отже, наведені міркування дають змогу розглядати формування вокально-виконавської культури співака не лише у межах суто мистецької проблематики, але й як складне культурно-історичне явище, що потребує нового погляду на дану проблематику. На тлі залучення вітчизняних освітніх стратегій у загальний процес вокальної підготовки студента, зокрема, формування вокально-виконавської культури, пов'язано з конструктивно значущим чинником удосконалення навчального процесу – освітніми технологіями. Використання інтерактивної, інформаційної, тьюторської та постерної технологій на всіх рівнях вокальної підготовки студентів сприяє реалізації привідних принципів теорії навчання – комунікативності, творчої активності та самостійності, здатних суттєво змінити професійну організованість до майбутньої вокально-виконавської діяльності, забезпечити випускникам кар'єрні перспективи за обраною професією.

Постійний пошук нового, прагнення до професійного самоудосконалення розкриває сутність вокально-виконавської культури, забезпечує єднання емоційного та раціонального, мисленевого та творчого у безкінечному процесі формування вокально-виконавської культури співака, висвітлює інтерактивні якості – емпатію, доброзичливість, контактність, аутентичність (бути самим собою), ініціативність.

Перспективою подальших розвідок у даному напрямку буде впровадження в навчальний процес формування вокально-виконавської культури мультимедіа технологій, постерного підходу з метою розширення професійної компетентності.

АНОТАЦІЯ

У розділі з'ясовано сутнісні ознаки провідних технологій навчання: інтерактивної технології, інформаційної технології, технології тьюторського спілкування, постерної технології. Доведено значення інтерактивних технологій у теорії та практиці викладання мистецьких дисциплін, зокрема, вокалу, що передбачає діалогічну взаємодію студента та викладача у навчальному процесі. Розкривається важливість впровадження інформаційних технологій у навчальному процесі оптимізації формування вокально-виконавської культури студентів, спрямованість на тематичне переосмислення навчального матеріалу на основі технологічних ресурсів. Розглянуто технологію тьюторського спілкування, як засіб реалізації принципу індивідуалізації в музичній освіті. Проаналізовано сутність поняття «культура», «виконавська культура», «Вокально-виконавська культура» як складний компонент діяльності фахівця музичного мистецтва, орієнтований на професійну стратегію формування вокально-виконавської

культури у закладах музичної освіти. Розкрито історичне значення вокально-виконавської культури як системи вокально-виконавських прийомів та художньо-виконавських традицій.

Література

1. Антонюк В. Г. Культурологічний зміст українського вокального мистецтва. *Часопис НМАУ*, 2008. № 1. С. 29–30.

2. Бойко А. Н. Тьютор – якісно вища педагогічна позиція і новий простір духовно-моральної взаємодії. *Педагогічні науки: зб. наук. пр.* Полтава : Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, 2011. Вип. 2. С. 4–1.

3. Ван Лей. Компонентна структура вокально-сценічної майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки: Збірник наук. праць НПУ імені М. П. Драгоманова*, 2009. № 83.

4. Ван Цзяньшу. Формування вокально-виконавської культури майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 20 с.

5. Василенко Л. М. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики : дис. ... канд. пед. наук. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. 20 с.

6. Васіна Л. С. Інформаційні технології у навчанні математики майбутніх радіотехніків. *Проблеми освіти*. Київ : Наук. метод. центр вищої освіти, 2004. Вип. 39. С. 172–178. с.

7. Вей Лімін. Формування вокальної культури у студентів інститутів мистецтв на засадах художньо-мистецьких традицій. *Молодь і ринок*, 2011. № 10 (81). С. 159–162.

8. Вотріна В. М. Мистецтво співу і вокальна методика М. Е. Донець-Тейссер. Київ : НМАУ, 2001. 272 с.

9. Гавриленко Л. М. Методика формування основ вокальної культури молодших школярів у школах мистецтв : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 21 с.

10. Голубова Г. В. Інтегративний підхід до роботи з педагогічно обдарованими студентами в освітньо-виховному просторі вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. 22 с.

11. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Вінниця : ДОВ Вінниця, 2008. 278 с.

12. Гончаров С. М., Білецький А. А., Губницька О. М., Костюкова Т. А. Форми, методи і організація навчального процесу в кредитно-модульній системі : навч.-метод. посібник / за ред. С. М. Гончарова. Рівне : НУВГТТ, 2007. 184 с.

13. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість : автореф. дис. ... д-ра мист-ва: 17.00.03. Київ : НМАУ, 2000. 39 с.
14. Дольнікова Л. В. Дидактичні умови реалізації інтегративного підходу в процесі формування змісту фундаментальних і фахових дисциплін. *Молодий вчений*. 2016. № 4 (31). С. 519–523. 522 с.
15. Єременко О. В. Підготовка магістрантів музичного мистецтва: теорія і методика навчання : монографія. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 437 с.
16. Єременко О. В. Формування ціннісних орієнтацій магістрантів у процесі викладання фахових дисциплін. *Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки*. Ніжин : НДУ імені М. В. Гоголя, 2005. № 3. С. 47–52.
17. Жишкovich, М. Н. Основи вокально-педагогічних навичок: метод, поради. Львів : Львівська держ. муз. акад. ім. М. В. Лисенка, 2007. 203 с.
18. Карпенко О. О. Концепція професійного спрямування: навч. посіб. для студ. спец. «Документознав. та інформ. діяльність». Харків : ХАІ, 2008. 48 с.
19. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : монографія. Київ : Вид-тво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 380 с.
20. Козловський Ю. М. Професійна інтегродологія в системі наук про освіту. *Педагогічний альманах* : зб. наук. праць. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. Вип. 34. С. 108–113.
21. Козловський Ю. М., Козловська І. М. Едукаційна інтегродологія : монографія. Львів : Сполом, 2015. 360 с.
22. Концепція професійного спрямування. Полтава : Полт НТУ. 92 с.
23. Корчевський Д. О. Філософські аспекти інтеграції змісту підготовки майбутніх фахівців комп'ютерного профілю. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання*. Вип. 24. Зб. наук. праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 104–110.
24. Мясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посібник. Київ : Вища школа, 2000. 479 с.
25. Нургаянова Н. Х. Формирование вокально-исполнительской культуры будущего педагога-музыканта как педагогическая проблема. *Филология и культура. Вестник ТГГПУ*, 2010. № 3 (21) URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-vokalno-ispolnitelskoy-kul'tury-buduschego-pedagoga-muzykanta-kak-pedagogic-heskaya>
26. Оганезова-Григоренко. О. В. Формування професійного менталітету майбутніх вокалістів у процесі фахової підготовки : автореф.

дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса : ПНУ імені К. Д. Ушинського, 2009. 20 с.

27. Осадча Т. В., Бацанюк, Н. В. Артистизм як фахова якість майбутнього вчителя музики. *Наука і освіта*. 2015. № 2. С. 79–83.

28. Освітні технології : навчально-методичний посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіхтенко, О. М. Любарська та ін. ; за заг ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.

29. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.

30. Пан На. Методика роботи над виконавською інтерпретацією музичних творів у процесі вокальної підготовки педагогів-музикантів України та Китаю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 200с.

31. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Педагогічна думка, 2001. 536 с.

32. Педагогічні технології : навч. посібник 2-е вид. Харків : Колегіум, 2006. 224 с.

33. Плескач В. Л. Інформаційні технології та системи. Київ : Книга, 2004. 520 с.

34. Пляченко Т. М. Методика викладання вокалу: Кіровоград, КДПУ, 2005. 180 с.

35. Пометун І. О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2004. 192.с.

36. Прядко О. М. Методика розвитку співацького голосу у майбутніх педагогів-музикантів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 22 с.

37. Сквирський С. І. Настройка голосу. Київ : Випол, 2009. 688 с.

38. Стасько Г. М. Іноваційні тенденції вокального виховання молодих спеціалістів-музикантів у вищій школі. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Вип. 14. С. 167–174.

39. Стахевич О. Г. Мистецтво Bel Canto у італійській опері XVII-XVIII: монографія. Харків : ХДАК, 2000. 155 с.

40. Стахевич О. Г. Основи вокальної педагогіки. Суми, ФОП Цьома С. П., 2002. 91 с.

41. Столяренко А. М. Общая педагогика. М. : ЮНИТИ ДАНА, 2006. 479 с.

42. Ткаченко Т. В. Постановка голосу майбутнього вчителя музики як складова вокально-звукової культури : посібник. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2009.

43. Ткаченко Т. В. Теоретико-методичні основи формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики у процесі

професійної підготовки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 43 с.

44. Ткачук А. О. Методика формування художньо-образного мислення студентів у процесі вокального навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 21 с.

45. Толстова Н. М. Методика формування готовності студентів до фахового самовдосконалення з постановки голосу на засадах міжпредметних зв'язків. Суми, ФОП Цьома С. П., Серія: Актуальні питання мистецької освіти та виховання, 2018. С. 189–196.

46. Чурікова-Кушнір О. Д. Виховання вокально-інтонаційної культури молодших школярів у процесі роботи над музичним образом : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Луганськ : ЛДПУ імені Тараса Шевченка, 2002. 20 с.

47. Швець І. Б. Формування вокально-виконавської культури майбутнього педагога-музиканта як педагогічна проблема. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця : «Планер». 2016. Вип. 46. С. 337–340.

Information about the author:

Biryukova Larisa Anatoliivna,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Choreography and Musical Art

Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko

87, Romenska str., Sumy, 40002, Ukraine